2 (2) vdL. 102

AANMERKINGEN

VAN

הַגֶּבֶר ΦΙΛΑΛΗΘΗΣ

Haggébher PHILALEETHEES,

Hooght, Everard van der

OP DE

INVOEGSELEN.

VAN

D°. BALTHASAR BEKKER,

Voor zoo veel de zelve betreffen de ſtellingen, die reeds in ſijne Brieven tot noch toe zyn verhandelt, Zynde een aanhangſel van den Vyfden Brief.

Tot AMSTERDAM.
By GERARDUS BORSTIUS, Boekverkoper aan den Dam, op den hoek van den Nieuwendyk. 1691.

MYN HEER

Na dat onse Vyfde Brief van dato den 7 November, was geslooten/ ende op 't laatste blad na/ was afgedrukt/ zoo is my gisteren/ den 12 deses/ ter hand gekoomen. Het INVOEGSEL, dat D. Bekker, by zijn E. Boek/ hier ende daar heeft ingelast.

Ik hadde daar van eenige kennisse gegeven §. 58. Het geene ik geschreven had onder het Postscriptum. Maar de Setter heeft dat, per abuys, geset, tusschen het slot van myn Vyfden Brief, het geene daar wat ongerymtheyd geeft, ende echter van een Gunstig Leeser, *wel kan werden verbetert.*

Ende ik vinde my/ in het na-leesen van het zelve/ in Conscientie verpligt/ om de Wereld daar tegen te onderrichten/ van de saken/ die daar inne op het nieuws werden voor-geworpen.

§ 59. Om dan het mijne (gelijk gesepd is) met ordre te doen: sparen wy de dingen/ die van ons nog niet verhandelt zijn/ tot dat wy daar van spreeken op haar plaats; Gaat dier-halven hier nevens alleen het geene tot onse (te vooren verhandelde) dingen/ ende wel (1) voor af/ het geene dat tot dit ons Sesde Capittel behoort; dan (2) het geene tot onsen eersten, ende daar na (3) het geene tot onsen derden en vierden Brief moet werden in-gevoegt.

§ 60. Wegens de Versoekinge Christi/ hier boven van ons verhandelt/ vinden wy/ dat D Bekker ** *3. pag.* 13. invoegt een 13. §. Alwaar hy ymand (my onbekent) wederleggen wil. Hy segt daar/ (1) dat de Saligmaker/ op 't eynde van syn leven, van den Duyvel geenen last en hadde. En wy seggen daar op/ hoe weet D. Bekker dat? Het is wel waar/ dat in den strijd Christi Luc. 22. en Matth. 26. met Cap. 27. geen Duyvel uytdrukkelijk/ als tegen den Heere werkende/ werd genoemt. Maar/ dat echter de Saligmaker (als onse vorge) niet alleen moeste lijden de straffe des ontbeerens; Doch/ daar by ook/ de straffe des Gevoelens; en/ dat het ook was de macht der duysternisse. Luc. 22: 53. met Col. 1: 13. Eph. 6: 12. Voorts (2) en weet ik geen raad/ om de taal/ (de welke D. Bekker verder daar over voert) te vergelijken met de Christelijke oprechtigheyd; die nochtans hem als een Christen/ ende als een Leeraar onder de zelve Christenen/ past. Want/ uyt wat Confessie, Catechismus, of beroemt Gereformeerd Schrijver/ sal hy ons bewijsen? dat de Gereformeerde Kerke geloost/ dat de Heere Jesus in den stryd, Matth. 4. „geheel van God „was vervreemt, in plaatse van den Vader noch te konnen bidden, en van hem „ter uyterste benautheyd verhoort te zyn? Waar leest men/ by onse Schrijvers/ dat iemand gelooft; Dat de Heere Jesus in het begin van synen dienst, geheel, ende wel 40 dagen lang geweest is, in 's Duyvels macht? Wie heeft oopt geleert sulke dingen/ waar uyt men kan beslupten/ als of de Saligmaker aldaar geleden heeft het uyterste, dat de Saligmaker lyden konde? Waar staat/ dat de Duyvel den Saligmaker ON-NATUURLYK by het lyf heeft gegreepen, en door de lucht gevoert? Segt het de Gereformeerde Kerke ergens in haare Boeken? hoe komt dit dan in dit Invoegsels?

Of gelooft men/ dat'er geen God in den Hemel is/ die sulke beswaringen van de Kerke zal zien en zoeken? of moet de Synodus dit hebben tot dank voor hare kosten en moeite? Of betaalt men ook zoo de schade ende die bekommerlijke

lijke besigheden van het Eerwaarde Classis? enz. Immers/ en heeft de kerke desen smaat niet verdient.

Ja (indien men het geene daar pag. 13. gesprooken word/ van angst en verlating, wil toe-passen/ op Christi versoeking in de Woestijne) dan vraag ik: Wie heeft opt in de Gereformeerde Kerke geleert/ dat de Heere Jesus, in de Woestijne/ enz. so swaar (ik swijge swaarder) geleden heeft/ als op het laatste van zijn leven? Wat doet hier dan de citatie van de Catechismus? Waar toe dient hier dan ook de bedenking van de troost/ die men van geen wilde beesten konde hebben? Ende/ soo men Gods Woord voor Goddelijk aanneemt/ waar toe vereyscht men meer getuygen? of/ is het getuygenisse van Drie Evangelisten niet genoeg? gelijk van ons boven §. 43. getoont is.

Hoe gewillig de Heere Jesus desen strijd heeft aangevangen/ ende hoe gelukkig hy die heeft wederstaan/ is van ons boven aangewesen/ ende daar en is van ons tot noch toe niemand gelesen/ die segt: dat de Heere alhier is bevangen geweest met droefheyd, angst en vreese, als alleen D. Bekker, de welke dit segt/ pag. 123. lin. 7.

En/ is de geschiedenisse soo ongerymt/ als D. Bekker pag. 13. *lin. ult.* aanwijst? Waarom hebben dan drie Evangelisten/ ons de selve verhaalt? Ja/ waarom heeft dan D. Bekker konnen denken en schrijven/ dat de Heere Jesus sich zelven zulke ongerijmde dingen heeft konnen verbeelden? *Siet syne woorden pag.* 123. *lin.* 1. en in het Invoegsels, *pag.* 14. §. 17.

§ 61. Hy vraagt vorder in sijn invoegsels. pag. 14. Wat dat de Duyvel daar aan heeft, dat hy slechts voor eenen tyd is los gelaten? Wy antwoorden daar op. (1) Wat heeft D. Bekker daar aan/ dat hy altijd vraagt/ ende geduurig weygert verklaringen te geven? Waar is dit Octroy/ dat hem boven een ander toe-komt? en zegge: voordeel heeft hy'er by/ om sijn oogwit te krijgen. En wat sijn oogwit is/ willen de lieden somtijts seggen: maar Doctor Bekker weet dat best te beantwoorden. Wat nu het oogwit van den Satan was kan men uyt de Historie zien. Ende (2) wat vrucht heeft een verdoemt schepsel/ in het doen van sijn andere sonden? Wat vrugt heeft [illegible] van de eerste verleyding? Wat vrucht heeft een zondaar van nydigheyd ende [illegible]an alle die dingen/ waar over/ dat hy zich daar na schaamt? Rom. 6: 12. (5) Wat vrucht heeft een gulsig of onkuysch mensch van de korte genieting der sonden. enz. Hebr. 11: 25.

So ons gevraagt was/ wat vrucht/ dat de Heere God ende de Heere Jesus/ nevens zijn Kerke hier van hadden/ wy zouden anders/ (ende gelijk boven §. 13. reeds gesegt is) hebben geantwoord.

§ 62. Voorts word die versoeking genaamt een geringe Versoeking. Want/ sy/ (soo D. Bekker spreekt) den minsten stryd niet en konde werken op syn welgesteld gemoed. Doch

Wy antwoorden (1) sy was soo/ dat de H. Geest ende Jesus daar toe het hare deeden. (2) Dat drie Evangelisten/ die zelve omstandig verhalen. (3) Dat de Heere Jesus de selve heeft willen beproeven: ende (4) dat'er voor Gods-kinderen heyl in stak/ gelijk boven §. 13. (soo veel ons oogwit toe-laat) geleert is. Maar echter soo groot niet/ dat wy/ met D. Bekker, hier behoeven te stellen/ Droefheyd, Angst en Vreese. Of/ dat men daarom den strijd

 moet

moet kleyn achten / of loochenen. Want de Overste deser Wereld moest aan den Heere niets hebben; maar hy quam daarom even wel niet te min. Joh. 14: 30. Ende ook moest de Duyvel komen / zoud hy worden te niete gedaan. Hebr. 2: 14. De andere redeneringen zijn te niete gemaakt met dit onderscheyd / dat men den Satan moet aan-merken / als een Versoeker, ende daar by als een Leugenaar.

§ 63. Maar van een zeer slechten inhoud is het / dat ons geleert word §. 16. en 17. *pag.* 14. Daar word van Christi versoeking §. 17. gesegt; datse bestaat blotelyk in wisseling van VERVAARLYKE gedachten, welke gedachten gestelt worden / tegen andere gedachten / die hem telkens opgaven. N. B. Zijn GESOND Verstand, ende sijne VOL-HEILIGE Wille. Hier siet men (opposita) Tegen-gestelde dingen. Want sy wierden verwisselt, ende dat noch wel in den stryd; de goede gedachten quamen voort uyt een *Gesont Verstand*, ende uyt een *Vol-heilige Wille*. Ergo de *Vervaarlyke* gedachten, uyt een Verstand, ende uyt een Wille, de welke staan / tegen *Gesond*, ende tegen *Heilig*, ofte met na-druk tegen VOL-heylig. Ende wat naam kan men dat anders geven als ONGESOND, ende HALF-HEYLIG? Ik schrijk als ik het lees!

§ 64. En echter en volgt het niet alleen / uyt dese klaare woorden: Maar zoo tastelijk uyt de ingevoegde *Paragr.* 16. Daar beeld D. Bekker zich in / dat men'er geen erg in zal vinden; al word'er een tentatie voorgeslagen / dat men van steenen sal maken brooden / ende al maakt men van een wandeling in onse wegen / een God-versoekende neder-werping. Wy hebben boven / §. 22. in het eerste gezien / een tentatie tot Ongeloov. Ende in de tweede §. 27. een versoeking tot Vermetelheyd. enz. Dit en schijnt D. Bekker noch niet te hebben geweeten / dat hier soo veel aan vast was; ende daarom heeft hy §. 14. de Versoeking Christi soo kleyn willen maken / uyt kracht van het gemeen gevoelen.

§. 65. Hy gaat dan ons over den laatsten Inval in Christi Versoeking / toonen / wat in-druk de „Koninkryken deser Wereld en der selver heerlykheyd „hebben konnen geven op Christi wel-gesteld gemoed. Ende hy toont ons / dat „Jesus by hem self heeft konnen denken, op den armelyken staat, daar hy zich „van zelf in-gaf. Dat hy de eer syner wonder-werken by de menschen zoekende, „door de zelve lichtelyk, tot grooten staat geraken konde. De occasie tot desen staat was des volks genegentheyd om hem tot een aardsch Koning te verheffen / ende het bewijs is NB. uyt Joh. 6: 15. daar het volk hem wilde Koning maken; NB. niet eer hy publijcq sijn ampt aanveerde; gelyk hier. Maar doe hy al veel Mirakelen hadde gedaan / ende / ontrent een jaar voor sijn dood. Want het eerste Pascha na Christi bediening was. Joh. 2: 13. Het tweede was Joh. 5: 1. Het derde Joh. 5: 4. Ende het laatste. Joh. 13: 1. Men kan zien / hoe schoon den Doctor dese text kan dienen tot sijn oogwit. Te meer (2) om dat de Saligmaker het zelve ontweek op den berg. Doch hier heeft het gesond Verstand, ende de Vol-heylige Wille, het gemoed gehouden wel gesteld. Ende / die den Heere Jesum tot een Zaligmaker zal hebben / die mag noit gelooven / dat hy oopt andere als goede gedachten / ofte andere als goede daden gedaan heeft.

§. 66. Wy hadden daarom in het slot van onsen Brief §. 57. alles overleyd / om het in de selfde plop te slaan; ende wy wouden gelooven / dat

D Bek-

D. Bekker onsen Heyland niet in en voerde / als of hy ware geweest de oorsaak van dese drierley Aanvallen. Maar / dat de Heere Jesus sich hadde verbeeld / dat de eene party in den strijd / hem in sijn Verbeelding voorquam / onder de werkende oorsaak van den Zatan; ende dat hy Jesum hadde begreepen / als een werkende oorsaak van den Tegenstandt. Hoewel beyde na Christi Verbeelding. Doch nu word ons / in dese Invoegsels / geleert; dat het is geweest blootelyk een verwisseling van gedachten. Ende dat (by gevolg) de Heere alsoo aan de eene kant is geweest de Duyvel, ô gruwel! ende aan de andere kant een gedoopte Soone Gods. Want onder die twee Personagien rust de gantsche Historie.

§ 67. De Werking nu / die de Heere Jesus, na de Verklaring van D. Bekker, (onder de personagie van een Duyvel, Satan ende Versoeker, de welke Matth. 4. wel uytdrukkelijk zoo genoemt worden) gedaan heeft / is I. dat hy dacht op sijn armelyken staat. II. Dat hy de eere syner wonder werken by de menschen soekende. III. Door de zelve lichtelyk tot staat konde geraken. Want IV. Het Volk wilde ALREEDS hem ten aardschen Koning verheffen. Tot bewijs dient / een Historie / die eerst over de twee jaar daar na is voorgevallen; ende dat was doe / al reedts. V. Hy had occasie / om uyt sijn armoede / tot desen staat te komen; als hy maar toonde / dat hy machtig was / om van steenen brood te maken; ende dat hy / zonder zich in 't minst te bezeeren / van de hoogste steilte af konde springen. VI Ende / om hier toe te geraken / zoo moest hy den Duyvel aanbidden. Dat is, hy moeste soeken de gunst by de Wereld, die in het bose ligt, en DAAR IN den Duyvel, eerste stichter van het boose aanbidden, om zoo tot een groot bewind en hoogen staat te klimmen. Maar / O droevige onteering van den Heere Jesus! Ziet mijn Heer!

Zoo ellendig zijn de verklaringen van D. Bekker als hy uyt sijn hol komt. Ende men kan nu wel zien / waarom hy zoo dikwils schrijft (gelijk ook al wederom in dit Invoegsel) dat hy niet gehouden is zijn gevoelen over een text te seggen. Want dat en zoude het ondersoek niet konnen verdragen / ende al zoo slecht bevallen / als dit tegenwoordige; Daar men den Heere Jesum maakt tot zijn eygen Satan. Daar men hem / die willig / ende om onsent wille, arm was geworden. 2 Cor. 8: 9. invoert / als of hy gedachten kon hebben om na hooge staten te willen soeken. Daar hy nochtans zich zelven daarom hadde vernedert / om te willen dienen. Phil. 2: 5--8. Matth. 20: 28. Daar hy ook had aangenoomen om te wesen een Worm. Ps. 22. Ende een Man van smerte, versocht in krankheyd. Jes. 53: 3. Ja / daar hy nu in het byzonder was ende bleev vol des Geests. Luc. 4: 1/ 14.

Zoo en konde hy dan sulke gedachten / als nu genoemt zijn / niet hebben / of hy zoude zich hebben bezondigt tegen sijne (A) Heyligheyd; (B) tegens de Borgtogt; (C) tegens de Prophetyen; (D) tegens de ware Vergenoegtheyd; (E) tegens het Geloove op Gods beloften; (F) tegens het Vertrouwen op Gods onmacht / die hem wel groot konde maken / al en riep hy de Wereld niet aan; (G) tegen het suyver gebruyk van Gods Woord. En (H) gevende de wereld een verboden eer. enz. Want men moet in de versoekinge Christi / zoo wel letten / op de antwoord Christi / als op de Tentatie des Satans / om den sin der Historie te leeren.

§ 68. Voorts vinden wy onder de Invoegsels van D. Bekker pag. 15. dat sijn E. noch wat voort brengt in het stuk

Van de Versoekinge JOBS.

Daar stond in dat voorval/ dat de Heere aan den Satan den man Gods Job stelde/ in sijne handen: Doch met dese bepaling/ dat eerst de Satan/ Job 1: 12. sijn hand niet en mocht uytstrekken aan sijn persoon; ende daar na/ *Cap*, 2: 6. dat hy verschoonen moest Jobs leven. Waar op dan verhaalt word des Satans uytgaan, ende in een vers ook sijn slaan, met boose sweeren.

Uyt dese dingen/ te samen genoomen/ besluyten de beproefde Gods-geleerden; dat hier in alles was het geene de werking van den quaden Geest/ op lichamen bewijsen kost; doch D. Bekker hadde daar tegen (onder anderen) in gebracht: Dat de spreek-wijse van in iemands hand te weesen/ ook betekend met iemand raad te weeten, en iemand vergenoegt te hebben, al en slaat men, aan die mensch, de handen niet. enz. P*ag*. 143. *of in het Invoegsel*, *pag*. 16. §. 10.

Ende dewijle D. Bekker in desen was de geene die het selfde stelde; soo stond dit hem te bewijsen. Want *affirmanti incumbit probatio*. Hy had dan daar toe Cap. 24. § 8. by-gebracht een bewijs van den Bloedwreeker. Ende wy hadden/ in onsen Eersten Brief, daar tegen §. 15. pag. 13/ 14. bekent gemaakt onse consideratien. De welke dan den geleerden hebben voldaan/ ende ook soo verre gewrocht op het gemoed van D. Bekker, dat hy sijn argument in desen genoegsaam laat vallen/ *pag*. 15/ 16. ende dat konde dan voor ons genoeg zijn/ om dat/ dit sijn eenig argument te niet zijnde/ onse stelling dan staan bleev. Maar echter schijnt het D. Bekker eygen te wesen/ om de saak/ soo lang vast te houden/ als hy tot het uyterste punct toe kan; Hy zegt dan noch/ *pag*. 15. dat'er nergens uyt-gedrukt staat: dat de Bloed-wreeker, na dat de sake in Rechten bepleit was, den Doodslager/ met eygen handen/ mochte dooden.

Maar hoe onnoosel dat dese redenering is/ kan men wel haast tasten. Want I. de Doodslager/ indien sijn doodslag moet-willig was/ moest sekerlijk werden gedood. Num. 35: 18. Deut. 19: 12/ 13. II. Die het werk doen moeste was de Bloed-wreeker. vers 19. Ende NB. III. dese MOCHTE dit doen/ zelfs ontrent een onschuldigen Doodslager/ als hy hem vond buyten de palen van de Vry-stad/ Num. 35: 26/ 27. Waarom de Vergadering moest ondersoek doen/ of de dood-slag was geschied onvoorsiens/ ende dan moeste de Vergadering hem redden uyt de hand des Bloed-wreekers/ ende de Doodslager moest sich ook redden/ om te blijven binnen de palen van sijn Vrystad. vers. 23---27. Eerst voor het examen/ vers 12. ende ook daar na/ als hy al onschuldig verklaart was. vers 26/ 27. Maar/ IV. als de Doodslager was een moet-willige Dood-slager, dan MOCHTE niet alleen/ maar dan MOST de Bloedwreeker den Doodslager dooden/ vers 19. Ende V. hoe kon men weeten/ of de doodslag moet-willig was/ indien niet al voorens gepræsupponeert wierd/ dat het wettig was ondersocht? Ja VI. waar toe was anders nodig/ dat de Rechters/ na datse den Doodslager hadden schuldig verklaart/

hem

hem gaven in de hand des Bloedwreeckers, dat hy stierve. Deut. 19: 11/12. Ende dit en was niet/ op dat de Bloedwreeker soude werden te vrede gestelt, als ons de Doctor wil wijs-maken/ Invoegsel §. 10. p. 16. Maar/ op dat men het bloed des ontschuldigen/ uyt Israël weg dede. Ende/ op dat het haar wel ginge. Deutr. 19: 13, Ende ook/ op dat sy het Land niet en ontheyligden. Num. 35: 33. Maar toe dan de Oudste sijner Stad hem moesten ontbieden en nemen uyt de Vry-stad: Waar henen hy gevlooden was. Deut. 19: 11/12. Al het welke soo klaar is/ dat men te recht verwondert mag staan/ dat'er iemand wesen kan/ die hier noch wil tegen-spreeken.

Te meer/ dewijle D. Bekker in dit niet ageert als een onkenner op bewys, gelijk hy gewoon is te seggen: *pag.* 4. *Invoegs.* §. 7. Maar het was hier sijn saake/ die hy hadde te bewijsen/ met te toonen; dat'er een ander was als de Bloedwreeker/ die na het ondersoek der Oudsten den Doodslager dooden moest: maar sulk een bewijs en is'er niet/ soo en kon D. Bekker het dan ook niet by-brengen: Ende daarom had hy beter gedaan/ dat hy ook die twee onware stellingen/ die *pag.* 15. staan/ om se in te voegen/ *pag.* 143. *lin.* 20. hadde verswegen.

Ende dewijle D. Bekker licht wel wat sal luysteren na sijnen Meester de Heer Jac. Alting. Soo sal ik/ uyt de veele Schrijvers/ alleen hier sijne woorden over Numer. 35: 35. verduytschen: Sy staan/ *Tom.* 1. *pag.* 120. *col.* 2. *De Hebreen* verklaren dit; „Daar en wierd geen versoening toe-gelaten, al gaf „de schuldige alle de rykdommen van de Wereld; ende al was ook de Bloedwree- „ker daar in gerust; Want de Ziele des gedooden en is geen besitting van den „Bloedwreeker, maar van God zelfs. Ja, indien de Bloedwreecker niet en KAN, „ofte niet en WIL dooden; of zoo'er GEEN BLOED-WREEKER EN IS, „soo sullen de Richters den Doodslager met den sweerde dooden. Klaarder verklaring/ en behoeven wy niet.

§ 69. Wy gaan dan over tot de twee nieuwe ingevoegde bewijsen/ uyt Jos. 10. ende Judicum. 4. Ende wy sullen klaar toonen/ hoe ellendig/ dat de selve werden by-gebracht. Want/ de staat des verschils was. Dat de spreekwyse Job. 2: 6. Siet, hy zy in uwe hand, kan lijden de beteekenisse/ dat hy, die hem ontfing, daar niet met al toe en deede. Ende/ als dat bewesen was/ dan moester noch beweesen worden; dat de selfde spreek-wijse die betekenisse toeliet/ al stond'er by een bepaling alleen aan hem en strekt uwe hand niet uyt. Job. 1: 12. ende wederom/ doch verschoont zyn leven. Job. 2: 6. enz.

Doch van geen van beyde sien wy bewijs in dese Texten: I. Niet met al van het laatste, ende II. recht contrarie van het eerste. Want Jos. 10: 8. staat dat de HEERE tot Josua geseyd hadde, vreest u niet voor hen, want ik hebse in uwe hand gegeven: niemand van hen, sal voor u aangesichte bestaan. Besloot nu Josua hier uyt dese onbepaalde gifte/ בְּיָדְךָ נְתַתִּים/ Ergo/ ik moet'er niet met al toe doen, ende ik ben nu verre genoeg, ik heb hem in myne handen? enz. als D. Bekker schrijft? O neen! Maar daar staat wel uytdrukkelijk/ dat Josua, even daarom/ met alle het Krygs-volk, ende strydbare helden snellyk, ende by nacht optoog, ende met de hulp van God/ de Amoriten verfloeg met een groote slag, dat hyse vervolgde; dat ook de Kinderen Israëls haar

haar met den sweerden dooden: vers 7/ 8/ 9/ 10/ 11/ 19/ 20. Item/ dat het volk zich aan syne Vyanden gewrooken heeft, vers 13. Dat de vijf Koningen zijn gevangen. vers 18. Die dan in die spelonke wierden bewaart/ soo lang als de vyand wierd nagejaagt/ inden steert geslagen/ ende belet/ om in hare steden te komen. Ende/ N. B. Waarom moestense soo doen? WANT, segt de Text vers 19. de HEERE uwe God heeftse in uwe hand gegeven. כִּי נְתָנָם ... בְּיֶדְכֶם. De Kinderen Israëls sloegense dan met eenen zeer grooten slag/ tot datse verniels waren. vers 20. Men bracht de vijf Koningen voor Josua, uyt de gevankenisse. En/ (op Josuas bevel) zetten de Krijgs-lieden hare voeten/ op der Koningen halsen. vers 24. Daar na sloegse Josua, dooddese/ ende hingse aan vijf houten/ tot den abond vers 26. Ende daar na begroef mense inde spelonke. vers 26/ 27.

Wil nu/ D. Bekker, datmen de Werking des Duyvels ontrent Job hier by vergelijken zal/ dan zal het verschil tusschen hem/ ende de Kerke wel haest uyt zijn.

Maar hoe onchristelijk is het/ dat men dese Historie soo ter quader trouwe/ aanhaalt/ ende alleen maar reflecteert op Gods hulpe/ door de hagel-steenen/ enz? even/ of die de werking der tweede oorsaaken (waar over het verschil is) wegnam/ ende verydelde?

§ 70. Van sulken stof is ook het bewijs uyt Richteren 4. Alwaar aan Barak, door de Prophetesse Debora, uyt Gods name/ beloost word/ dat God de Heere Sisera, Jabins Krijgs Overste soude geven in sijne handen vers 7. en 14. Ende daar van word wel onderschepdentlijk uyt-gesloten de personeele doodiging van Sisera, vers 9. met dese woorden: de Heere sal Sisera verkoopen in de HAND EENER VROUWE. Ende/ soo als dit geprophetcert was/ soo is het ook vervult. 21. Sisera was in Baraks hand om hem te slaan, ende/ in Jaëls hand om hem te dooden.

Het is dan God te klagen/ datmen dit voorval/ (dat wel expres/ van de belofte aan Barak werd af-getrokken: ende dat daarom/ in soo verre/ onder het geven in syne handen, niet en kan worden begrepen) legt tot een gantsch fondament/ van sijn redenering. Daar men echter (behalven dese uytneming) siet/ dat selfs het gansche Heyr-leeger word verslaagen/ niet van Godt (sonder toe-doen van het volk) maar door de scherpte des sweerts voor Baraks aangesichte; soo dat Sisera, door sijn overwinnend sweert gedwongen wierd om te vlugten op sijn voeten. vers 15. tot de tente Jaëls. vers. 17. Soo verre/ dat de hand der Kinderen Israëls steeds voort-ging/ ende hard wierd over Jabin, den meester van Sisera, ende de Konink van Canaan, tot dat sy Jabin, den Koning van Canaan, hadden uytgeroeyt. vers 24.

Boven dit moetmen wel onderscheyden/ dat het geheel wat anders is/ dat een Veld-Overste sijn vyand in de hand krijgt/ of dat een particulier persoon een ander particulier persoon in handen ontfangt. Want een Veld-Overste/ word de Overwinning toe geschreeven/ al hebben sijne soldaten of syne gunstelingen onder des Vyands onderdanen den Vyand verslaagen/ en gedood;

Waar mede dan vervallen alle de redenen/ die hier tegen waren opgestelt.

§. 9/ en 10. Alwaar men tegen de Waarheyd leest: „ dat de eygentlykste sin der belofte door Jaels hand volbragt is. Daar nochtans in het tegendeel / het leger al geslagen was / eer / dat Sisera vlood / ende van Barak wierd na-geset. vers 15. met vers 22.

Met sulke ellendige redeneringen wil D. Bekker sich liever behelpen / als dat hy zich zoud laten versetten. Ende dan moet Gods woord soo werden verwrongen ende gemartelt.

§. 71. Even alsoo komt ons ook voor / het geene hy ons daar pag. 16. wederom voorbrengt van het Hebreeusche הוא *Huu*, dat is / HY, ende van het teeken Jod, dat is ook HY. Al is het schoon / dat Geleerde lieden / en onder haar sulke / die daaglijks met de Hebreeusche Professors om gaan / met mond en pen sijn fout (hier in tegen de Oversetters, en haren Voorspreeker begaan) ontdekken. Soo word / dit al wederom / soo wat bewimpelt. Soo nochtans / dat men de woorden van ons Post-scriptum in onsen eersten brief te lesen waar maakt. Want הוא is nu HY, ende dat HY word nu in het werk woord begreepen. Ergo was'er Cap. 24. §. 12/ 13/ 14. gesondigt tegen de Oversetters; ende dit schijnt men te willen bekennen. Het geene voor zoo verre wel is. Maar daar mede en voldoet men niet / soo lang de andere niet en werden verandert.

Ook stoot-men hier al wederom tegen de Regelen van de Hebreeusche Tale. Want het is niet waar / dat het Hebreeusche woord הוא NOYT anders, dan nadrukks halve op sich zelven gesteld word. Het word seer dikwils gebruykt sonder Nadruk, en alleen / om eenig onderschepd te maken; of het staat wel inde plaatse van het Werk-woord. *Buxtorf. Synt. pag.* 422, 432, 531. *Glassii Philolog. pag.* 511/512. *Canon* 7. en 9.

§ 72. Soo is het ook een openbare onwaarheyt / dat het woordeken HY ALTYT in het Werkwoord mede begrepen word. Want als'er / in *Futuro*, geen [י] Jod by het Werk-woord en staat / dan en is'er geen HY. By Voorbeeld sy ons het Hebreeusche woord (1) פָּקוּד *Pekoodh*. dat is / Besoekt. Set men nu (2) voor dat woord een א Aleph, dan word dat woord *Ephkodh*. *Ik* bezoeke. Setmen'er (3) voor een ת / dan is het in 't mannelijk geslacht / *Gy* bezoekt. Setmen'er (4) voor een נ Nun, dan is het *Wy* besoeken. Setmen'er (5) voor een י Jod, (gelijk hier /) dan beteekent het *Hy* bezoekt. Soo dat het Werk-woord פקוד *Pekoodh*, by zich zelfs had een volkomen beteekenisse / N. Bezoekt. Ende / na dat de voorgestelde letter is / daar na de verandert de geheele Persoon / daar van men spreeken wil. En om het voor de oogen van een ieder te doen zien. Soo stelle ik hier de woorden in ordre / soo als ik boven hebbe begonnen. N. (1) פקוד / (2) אפקוד / (3) תפקוד / (4) נפקוד / (5) ende יפקוד. Gy ziet hier dat dese woorden alleen maar in de voor-gestelde letter verschillen / ende dat is alleen om ons aan te wijsen den persoon van (2) Ik, (3) Gy, (4) Wy, ende (5) Hy.

Denkt nu echter iemand / dat die letters met פקוד maar een Woord uytmaken / ende / dat het daarom zoo vremd niet en zoude zijn / al seyde men / met D. Bekker, dat het HY altijt in het Werk-woord wierd mede begrepen. Dan gelieft men te weeten / dat D. Bekker en Ik wel weeten waarom dat

hy

hy dat zoo graag wilde hebben: Maar dat de saak echter een onwaarheyd is. Want de (1) Jod is een UYT-GEDRUKT TEKEN van HY. (2) dan moestmen ook zeggen / dat in het Werk-woord ויפקדנו *Vaj-jiph-kodhónnu* dat is / Ende HY bezocht hem. *vier woorden* ALTYT *waren mede begrepen. Want* (1) *Ende* word van vooren te kennen gegeven door de ו Vau; (2) *hem* staat achter het Werk-woord / door het Aanhechtsel נו *Ennu*, ende (3) HY word uytgedrukt door de [י] Jod; ende is alzoo klaar afgesondert / als de woordekens ENDE ende HEM; door hare tekenen / waren uytgedrukt. En (3) men kan ook alzoo weynig in de Lexica vinden / de beteekenisse van het Werk-woord met het teeken Jod, als met eenig ander Voor-, ofte-Achter-Hechtsel; en wil men weeten / wat het Werk-woord B.V. פקד beteekent / dan moetmen de Jod eerst weg-doen / eer men sal weeten / dat פקד beteekent besoeken, enz.

Ende soo is het ook met het woord / waar over D. Bekker Cap. 24. de Oversetters taxeerde. Want dat ויך *Vajjach* Job. 2. beteekent ende hy sloegh: of dat ואך *Vaä-ach* Exod. 9: 15. beteekent en ik sloeg (of soud slaan); of dat ונך Vannach, Deutr. 2: 33. beteekent. Ende *Wy* sloegen. Dat komt / om dat in het eerste woord was UYTGEDRUKT een Jod, in het tweede een Aleph, ende in het derde een Nun. Welke uytgedrukte tekenen hier de beteekenisse doen veranderen. En daar in overtreft het Hebreeusch boven het Grieksch, ende het Latyn.

Neemt dan D. Bekker niet meer aan als hy de Oversetters taxeert. Want gy ziet daar nu / drie-maal na malkanderen / hoe dat D. Bekker aanloopt tegen de gronden van het Hebreeusch. t. w. eerst in zijn Boek. Daar na in sijn Brief aan *Ev. van der Hooght*, vergeleken met des selfs Antwoord / ende nu in dit Invoegsel.

§. 73. Inde saak vande werking der Geesten / (waar van D. Bekker spreekt / in sijn invoegsel pag. 1--6.) konnen wy nu kort zijn; om dat wy daar van omstandig hebben gesprooken / Cap. 5. §. 77--86/ 99. soo veel aangaat de lichamelyke Voorwerpen: Item soo veel aangaat hare werking op de Geesten. §. 87/81/ 114--112.

D. Bekker staat dan I. toe een absoluite Moogentheyd Gods, begreepen door sijn Beslupt / ende door de Schepping der Wereld. Waar toe onse Gods-geleerde brengen de Texten Matth. 3:9. 19: 26. en 26: 53.

II. Maar hy en wil echter niet / dat men besluyten sal / dat een saak daarom is; om dat men sien kan dat God de Heere / door zijn onbepaalde Macht / soo of soo een saake doen konde. Het en word ook van niemand (mijnes wetens) gedaan. Want men leert wel onderscheydentlijk / dat God de Heere door sijne absolute macht / niet en kan doen dingen / de welke strijden tegens sijn Volmaakte natuur / ofte de welke een tegenstrijdigheyd insluyten. En datmen / om dat God kan / niet en mag seggen / dat het daarom zoo is. Van al het welke onse Gods-geleerde uyt-voerig spreeken. Men leese hier over / in plaats van allen. *Fr. Turrettin Theol. Elenc. part. 1. p. 259. Loc. 3. quæst. 21.*

III.

III. Ondertusschen leeren wy/ uyt Gods woord; datmen in saken/ die voor ons onmogelijk schijnen/ wel mag en moet spreeken van Gods macht; gelijk de Engel ons voorgaat. Luc. 1: 37.

Eensdeels, om dat wy van Gods-besluyt/ over dit of geene sake/ geen kennisse hebben/ voor dat de Heere ons het zelve heeft willen openbaren. Ende Anderdeels, om dat ons verstand niet groot genoeg is/ om te konnen weten; wat God de Heere (na sijn besluyt) doen kan ofte niet doen en kan. Want sijne wegen sijn voor ons naspeurlijk. Rom. 11: 39. ende hy kan doen meer als overvloedig, boven al, dat wy bidden ofte denken konnen. Eph. 3: 20.

IV. Dit zoo voor af/ zijnde vast-gestelt/ soo volgt daar uyt/ dat men sijn natuurlijk Verstand niet te veel meesters en moet laten/ om door het zelve te doorsoeken; of dese ofte geene sake kan waar zijn ofte niet: Al en wisten wy in alles niet/ hoe dat de Werking van dese ofte van geene sake konde werden na-gespeurt. Ende/ in het byzonder/ al en weeten wy niet omstandig te ondekken: hoe dat de Engelen op Engelen/ ende Geesten op Geesten/ ende ook op lichaamen konnen Werken.

V. Ook volgt daar uyt/ dat men boven de openbaring die God de Heere ons van Geesten/ ende hare werkingen geeft/ altijt behoorde te denken/ dat de Geesten wel meerder konnen doen/ als ons tot noch toe is gebleeken/ ende datmen van hare krachten noit minder mag denken/ dan wy daar van bevinden.

VI. Gaan wy nu vorder zien/ wat ons van de natuur/ ende van de Werkingen der Engelen geopenbaart is. Zoo vinden wy eerst, in ons selven een Geest, de welke niet alleen werkt op zich zelven: maar ook op sijn Lichaam, met het welke hy vereenigt is. Ja, een Geest/ die (na het seggen van D. Bekker) zoo zeer kan werken/ op ende buyten sijn lichaam/ dat de selve/ op de zelve tijd/ kan zijn ende werken op verscheyde lichamen/ als namelijk/ op de groote Wallen van Amsterdam/ ende te gelijk op de groote Steeden van Londen ende Parys, (gelijk van ons boven Cap. 5. § 94. getoont is.) Ende/ als ik dan daar by doe/ het geene ik boven/ in mijn derde stelling, uyt Luc. 1: 37. ende Eph. 3: 20. hebbe vast gestelt/ soo mag ik denken: dat God de Heere geen minder kracht kan geven ende reeds kan gegeven hebben/ aan de Engelen; die aan geen lichaamen gebonden zijn.

VII. Vooven dit bevinden wy/ dat onze Ziele kennisse ontfangt van de meening ende van den sin van een andere Ziele: NB. niet alleen zoo verre/ als onse lichaamen daar toe dienst doen: Maar verre boven het bereyk van lichamelijke verbeeldsels. Waar in dan Zielen op Zielen werken.

VIII. Hier by komt dat ons Gods woord leert van de werking der Ziele/ welke geschieden kan buyten het lichaam/ 2 Cor. 12: 2. ende waar door de Geesten der volmaakte rechtveerdigen. Hebr. 12: 23. God zien/ kennen/ loven/ ende tot verzading genieten/ Matth. 5: 8. Joh. 17: 24. 1 Cor. 13: 8/ 12. Ps. 16: 11. Phil. 1. Apoc. 14: 13. Luc. 16. enz. En daar uit volgt dan/ dat se ook in dese eenstemmigheyd op malkanderen werken.

Waar by dan komt den geduurigen stijl van Gods Geest/ de welke ons zoo klaar/ ende zoo dikwils geeft een onderscheydentlijke kennisse van de werkingen

gen der goede ende der quade Geesten. Waar van wy reeds / Capittel 5. hebben gewaagt in het gemeen / ende waar van wy Cap. 6. / ende byzonder omstandiger (soo God wil) denken te spreeken.

Zoo zien wy dan daar uyt niet alleen / wat God DOEN KAN; maar wat God GEDAAN en reeds geopenbaart HEEFT.

Waar by dan komt / de bekentenisse van D. Bekker; als hy segt; dat hy over de Kracht der Engelen met niemand langer twisten wil. Invoegs. p. 8. §. 13. Ende dat de Engelen waarlyk iets doen, in 't geene, dat de menschen, de Geesten ende de lichaamen betreft. pag. 9. 10. n. 3. hoewel niet *onmiddelyk*. n. 4. Ende alhoewel niet kennelijk door de reden: pag. 6. §. 13. lin. 30. Hy staat vorder toe / pag. 5. lin. 13. Dat de Zielen na den dood met malkanderen gemeynschap hebben, ende verder ontrent God ende syne werken besig zyn: Alhoewel hy niet en ziet HOE, het selve sonder spraak ofte schrift geschieden kan. Het is'er dan evenwel / ende daar wy dit sien / daar kan men denken / dat God noch meer kan doen en openbaaren.

§ 74. Wat nu hier tegen geleert word van de Gereformeerde Kerke / hebben wy Cap. 5. al aan-gewesen; Ende dewijle wy de andere Invoegsels op haar plaatse denken te wederleggen / soo hebben wy dit / by provisie / willen ontdekken; om dat dese dingen van ons reeds al waren verhandelt. Waar mede vaart wel / ende zijt gegroet /

Myn Heer!

à Tuo

הַגֶּבֶר φιλαλήθης.